

گلستانی پیش پای کویر

مهم‌ترین رویشگاه‌های لاله واژگون جهان در دامنه‌های مرکزی زاگرس قرار دارد؛ یکی از شناخته‌شده‌ترین آن‌ها منطقه «گلستانکوه» است؛ بهشتی در نزدیکی خوانسار. خوانسار در استان اصفهان قرار دارد و از رویشگاه‌های اصلی گونه گیاهی لاله واژگون به حساب می‌آید. گلستانکوه با وجود قرار گرفتن در نزدیکی کویر مرکزی ایران دارای اقلیمی کوهستانی است. منطقه گلستانکوه خوانسار ۱۷ هزار هکتار وسعت دارد. این منطقه زیبا دامنه‌ای است در ارتفاع ۲ هزار و ۷۰۰ متری از سطح دریا که در مسیر خوانسار به اصفهان و در ۱۵ کیلومتری شهر خوانسار قرار دارد. این منطقه، از پوشش گیاهی مترکمی برخوردار است و بیش از ۷۰ گونه گیاهی در آن می‌روید. وجود بوته‌های گز انگبین (همان گیاهی که در قدیم با شیرینی آن شیرینی گز می‌ساخته‌اند)، گز علفی، ریواس، کنگر، مرزنجوش، آویشن، قارچ، بادام، تره و پیاز کوهی، گون، موسیر و دیگر گیاهان دارویی این رشته کوه را به یک منطقه غنی گیاهی تبدیل کرده است. لاله‌های سرنگون، لاله بیشه‌زار، لاله آتشی و لاله کوهی از انواع لاله‌هایی هستند که در فصل بهار سرتاسر منطقه را می‌پوشانند؛ هرچند در میان آن‌ها، لاله‌های واژگون بیشترین فراوانی را دارند. این منطقه در سال‌های اخیر با خطرات بزرگی روبه‌رو است که به شدت بر منطقه و پوشش گیاهی و جانوری آن اثر مخرب داشته است. نبود مدیریت صحیح بر منطقه، تخصیص نیافتن اعتبارات لازم برای رسیدگی به مشکلات و کاستی‌های منطقه، ورود بیش از حد گردشگران و مردم به داخل دشت لاله‌های واژگون، چرای زودهنگام و بی‌رویه دام به منطقه، پاکوب شدن خاک و ریشه‌کن شدن پیازهای این گل و سایر گیاهان خوراکی و مصرفی همچون موسیر و بهره‌برداری‌های غیررسمی و غیرقانونی از منابع گیاهی گلستانکوه خوانسار از جمله خطرات تهدیدکننده این دشت زیبای الهی است.

خطر بیخ گوش بهشت خوانسار

در گلستانکوه علاوه بر وجود گونه‌های گیاهی بسیار نادر، پرندگان و حیوانات زیادی نیز در حال تکثیر هستند که شکار بی‌رویه و دخالت انسان در طبیعت و چشمه‌های طبیعی، اکوسیستم منطقه را برهم‌زده و موجب نابودی این طبیعت بکر می‌شود.

واقعیت آنکه گلستانکوه ذخایر آن تنها یک منبع محلی نیست، بلکه متعلق به تمام جهان است و در صورت نابودی این منطقه، بسیاری از گونه‌های گیاهی کمیاب از بین می‌رود.

تغییر چشمه‌های طبیعی آب، چرای بی‌رویه دام، فرسایش خاک، نبود حفاظت صحیح و حرکت خودروها روی گونه‌های گیاهی و هجوم گردشگران در فصل‌های بهار و تابستان از جمله خطراتی است که برخورد جدی نکردن با آن‌ها نابودی این منطقه را در سال‌های آینده در پی دارد.

اقدام سریع و جدی مسئولان کشور و استان برای نجات منطقه گردشگری گلستانکوه خوانسار و گونه‌های گیاهی کمیاب این منطقه می‌تواند از تخریب و نابودی آن جلوگیری کند.

خوشبختانه در سال‌های اخیر گلستانکوه به همت جمعیت همیاران محیط زیست خوانسار که یکی از فعال‌ترین سمن‌های استان اصفهان هستند محافظت می‌شود و خطر و احتمال آسیب رساندن به این دشت زیبا بسیار کم‌رنگ‌تر از گذشته شده است. هرچند حضور پرشمار گردشگران در نبود امکانات حفاظتی و نبی‌توجهی به قواعد گردشگری همچنان رویشگاه منحصر به فرد لاله واژگون در گلستانکوه را با خطر جدی روبه‌رو کرده است. از این منظر منطقه حفاظت شده گلستانکوه، بی‌حفاظ‌ترین منطقه در میان عرصه‌های طبیعی است و مظلومیت سیاهش بی‌گناه این بار در قامت لاله‌های واژگون همچنان ادامه دارد.

بسیاری از رویشگاه‌های لاله‌های واژگون، ذخیره‌گاه‌های ژنتیکی، اعلام شده‌اند

منحصر به فرد پوشیده از لاله‌های واژگون هم هست.

دشت لاله‌های واژگون سپیدان مقصدی نزدیک برای اهالی شیراز و یاسوج محسوب می‌شود. این دشت‌ها در حقیقت در اطراف شهر اردکان فارس قرار دارند. این منطقه‌های طبیعی در فصل بهار مملو از گل‌های طبیعی به‌ویژه لاله‌های واژگون است که به رنگ سرخ مایل به بنفش هستند. محلی‌ها به لاله واژگون گل نگین می‌گویند.

● دشتی برای لاله‌های واژگون زرد

اهالی شهرستان‌های گرمه و جاجرم هم لاله‌های واژگون زرد را «عروس طبیعت» می‌دانند؛ عروسی که هر بهار دامن لطیفش را در دامنه‌های کوه «خمبی» پهن می‌کند. آن‌ها سال‌های سال است که هر بهار، لاله‌های واژگون زرد را می‌بینند که با جام‌های سرنگونشان، در دامن دشت می‌شکفند و گل‌های زرد را میهمان یکدستی سبز تپه‌ها می‌کنند.

خراسان شمالی رویشگاه غنی این لاله‌هاست. لاله‌های واژگون خراسان شمالی تنها از گونه لاله واژگون زرد هستند و از این منظر، رویشگاه‌های این گیاه در خراسان شمالی از رویشگاه‌های منحصر به فرد به شمار می‌آید.

مناطق از خراسان شمالی از قبیل کوه‌های «خمبی» و «سرای» در شهرستان گرمه، قسمت‌های غربی کوه «آلداغ»، منطقه «جوزک»، «کوه‌پلنگ» و «بزداغی» در مانه و سملقان، «کوه بهار» و «سالوک» در جاجرم، قسمت‌هایی از کوه «اسدلی» در بجنورد و کوه «تکل قز» در نوار مرزی راز و جرگلان رویشگاه لاله واژگون زرد است.

در این میان چند سالی است که رویشگاه لاله‌های واژگون در خمبی شهرستان گرمه به عنوان ذخیره‌گاه این گونه گیاهی مورد حفاظت قرار گرفته است. مساحت رویشگاه لاله‌های واژگون زرد در شهرستان گرمه حدود ۱۸ هکتار است که شامل قطعه‌های ۱۰، پنج و سه هکتاری است.

قسمتی از رویشگاه این گونه گیاهی در شهرستان مانه و سملقان به عنوان منطقه قرق شده (ذخیره‌گاه ژنتیکی) اعلام شده است. مساحت این ذخیره‌گاه در استان کمتر از ۱۰ هکتار است.

**لاله‌های واژگون در
گویش کوهپایه‌نشینان
زاگرس، «گل
بگریو» (گل‌گریان)
نامیده می‌شوند.
اشک‌های لاله**

**واژگون در حقیقت
شیره بی‌رنگ یا شبنم
صبحگاهی است که
درون لاله جمع شده و
به سمت پایین سرازیر
می‌شود**